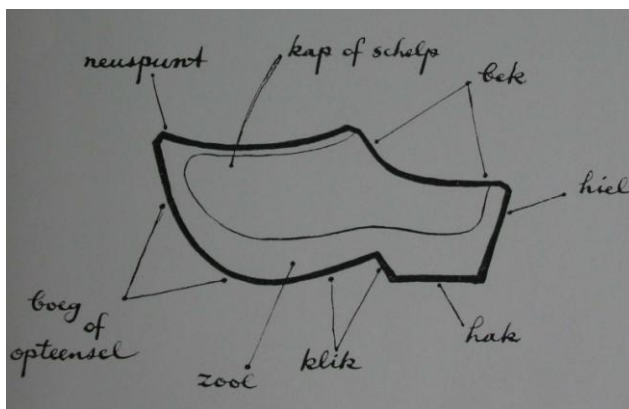

De Klompenmaker

Inleiding

De klompenmaker in zijn werkplaats

Alle onderdelen van de klomp hebben een eigen naam

Soms gaat je schoen opeens kapot. Of hij slijt langzaam weg. Als het je lievelingsschoenen zijn kun je ze misschien nog een keertje laten repareren. Anders moet je naar de schoenwinkel voor nieuwe. Ze hebben heel veel soorten schoenen in alle maten. Je zoekt of er leuke bij zijn in jouw maat. Hebben ze die niet, dan ga je toch gewoon naar een andere schoenwinkel?

Vroeger werden schoenen met de hand gemaakt. Eerst werd jouw voet opgemeten. Daarna een mooi stuk leer uitgezocht. Je kon nog kiezen uit lage schoenen of hoge schoenen. Dan maakte de schoenmaker jouw schoenen, met naald en draad. Je kunt nu wel begrijpen dat schoenen honderd jaar geleden behoorlijk duur waren. Veel mensen, zeker in dorpjes, hadden niet eens schoenen, die liepen op klompen.

Alle arbeiders van de touwbaan Den Hem, in de buurt van Ammerstol, liepen op klompen

Het leven van een klompenmaker:

In elk dorp waren vroeger klompenmakers. In Ouderkerk aan de IJssel bijvoorbeeld wel tien. Ze hoefden nooit ver weg om hout te halen. De goede bomen groeien overal in onze buurt. De meeste klompen worden gemaakt van hout van een populier of een wilg. Dit zijn bomen die snel groeien met weinig grote zijtakken aan de stam. Het hout is daardoor vrij zacht en er zitten weinig knoesten in.

Een goede klompenmaker kon wel 8 of 9 paar klompen per dag maken. Toch werd hij daar niet rijk van want klompen waren goedkoop. Daarom hadden mensen soms twee banen. In de zomer waren ze bijvoorbeeld rietdekker of boerenknecht. In de winter was er weinig werk en het was koud. Dat was de goede tijd om klompen te gaan maken. Dan kon je de restjes hout en de mislukte klompen mooi in de kachel gooien!

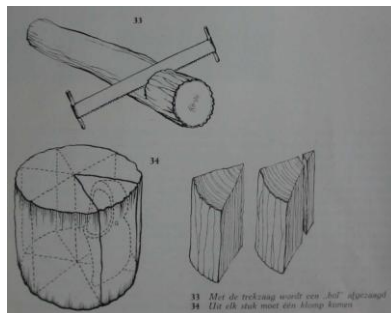
Boeren lieten een boom groeien naast hun huis als 'spaarpot'. Die werd bijvoorbeeld op hun trouwdag geplant. Ze moesten dan eerst ruim 20 jaar wachten voordat de boom dik genoeg was om voldoende klompen op te leveren. Wanneer ze geld nodig hadden dan maakten ze een afspraak met de klompenmaker. Die ging met zijn armen om de boom heen staan. Zo kon hij schatten hoeveel paar klompen hij eruit kon halen. De prijs van de boom werd bepaald en de boom omgezaagd.

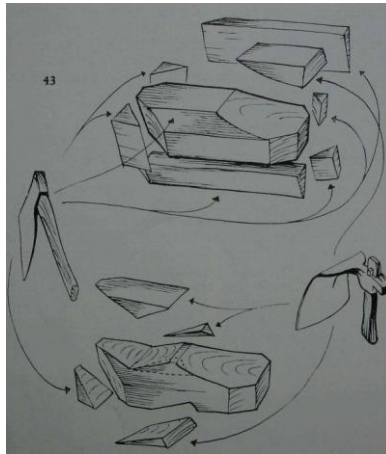
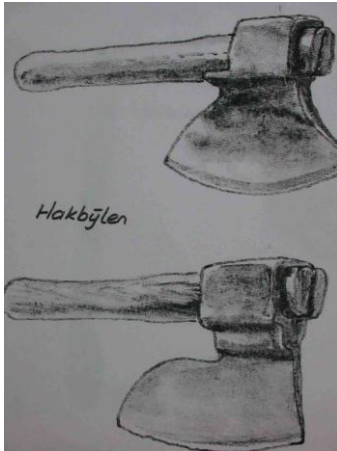
Op een kar (in stukken) of over het water werd de boom afgevoerd naar de werkplaats van de klompenmaker. In Lekkerkerk was het altijd een heel spektakel als er een boom over de rivier werd gebracht. Die moest met touwen en veel menskracht over de dijk worden gehesen. De klompenmakers zaten gelukkig vlak achter de dijk, in de buurt van de kerk.

Hoe maak je klompen ?

1. De stam van de boom wordt eerst in plakken **gezaagd**, iets groter dan de lengte van een klomp. Daarna wordt de plak **gekliefd** in stukken ter grootte van een klomp. Het lijkt nu wel een beetje op blokken voor de open haard

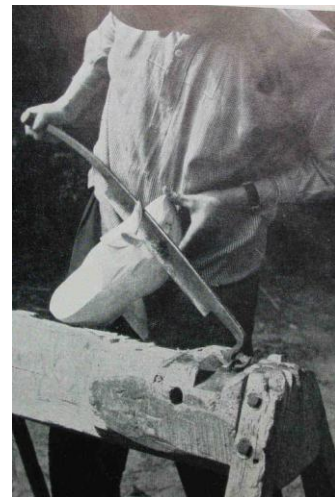
2. Met verschillende **bijen** wordt van de houtblokken de **ruwe klompvorm** gemaakt. De klompenmaker maakt altijd één paar klompen tegelijk. Dan kan hij goed zien of ze dezelfde vorm krijgen.

Op de tekening links zie je boven hoe eerst van een blok stukken hout worden afgehaald. Wat over blijft lijkt al een beetje op een klomp.

In het onderste deel van de tekening wordt vervolgens met een speciale bijl meer hout weggehaald totdat er een ruwe klompvorm over is.

3. Met een **trekmes of paalmes** wordt de buitenkant nu verdere in vorm gesneden. Dit mes zit aan één kant met een haak vast in een werkblok. Zo kun je goed kracht zetten

4. Daarna zet de klompenmaker ze in een **houtblok** vast. Zo kan hij op een gemakkelijke manier met allerlei boren de binnenkant **uithollen**. Het werktuig waarmee het meeste werk wordt gedaan zie je hieronder. Dat is een **voorboor**. Daarmee boor je eerst een groot gat voor de voet uit. Dit is het grove werk.

5. Daarna wordt met **verschillende messen** de klomp van binnen glad afgewerkt. Dit noemen we **'fijnsnijden'**. Eén van die messen is het **hielmes**. Op het plaatje rechts onder kun je zien hoe de klompmaker met dwarse bewegingen de hielbodem glad afwerkt.

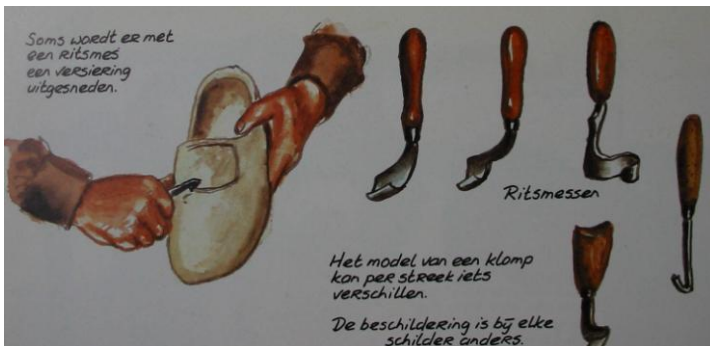
Na het fijnsnijden worden de klompen geschuurd. Ze zijn nu klaar om gedragen te worden.

De hak wordt uitgesneden met het hielmess

Hielmess

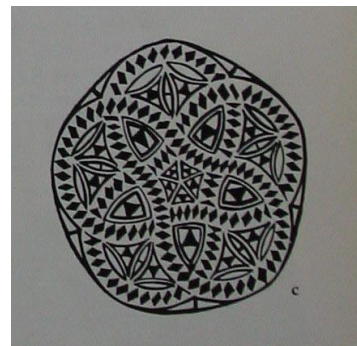
6. De rijke boeren wilden op hun zondagse klompen wel **versieringen**. Die werden uitgesneden met een **ritsmess**. Soms was dat het symbool van de streek. Aan drie kruizen boven elkaar kun je bijvoorbeeld zien dat de klompen uit de buurt van Amsterdam komen.

Soms wordt er met een ritsmess een versiering uitgesneden.

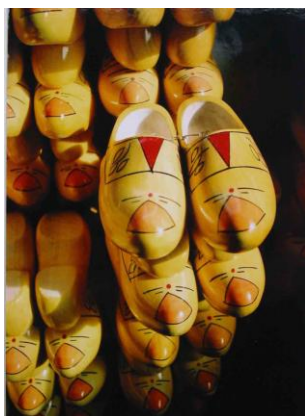
Ritsmessen

Het model van een klomp kan per streek iets verschillen.
De beschildering is bij elke schilder anders.

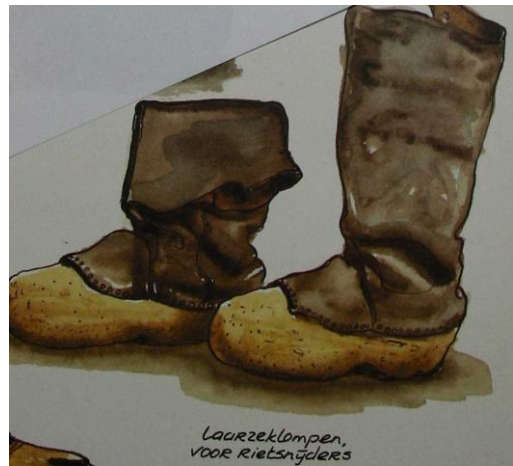
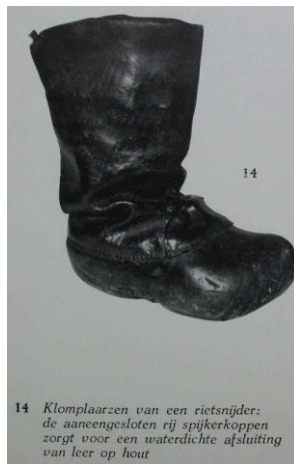
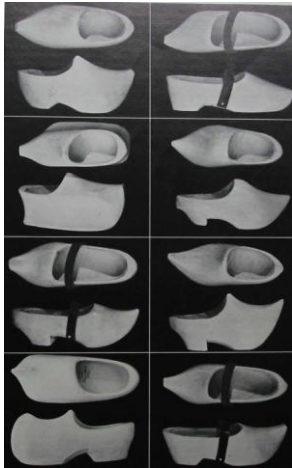
Deze uitsnijding heet 'toverknoop'

Verschillende ritsmessen

Je kunt klompen ook goed **verven**. Veel boerinnen hadden spierwitte klompen. Dat stond schoon bij het kaasmaken (net als de witte jas van de dokter). Maar ook zie je vaak geel geverfde klompen met per streek verschillende versieringen erop geschilderd. De klompen van de klompenmakersfabriek van de firma van Zwienen uit Lekkerkerk zien er zo uit.

Verschillende soorten klompen

Je zou misschien denken dat klompen heel saai zijn maar niet alle klompen zagen er hetzelfde uit. Er was ook vroeger sprake van een soort mode. Soms had een klomp een puntige neus. Ook werden er lage klompen gemaakt die met een leren riempje aan je voet bleven zitten. Er heeft zelfs iemand hoge hak klompen gemaakt. Ook werden klompen wel aangepast aan beroepen waarbij in de natigheid gewerkt moest worden. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de rietsnijders.

Hoe loopt het op klompen ?

Ze zijn eigenlijk best handig, klompen. In de winter lekker warm. In de zomer nemen ze goed vocht op, je hebt dus geen zweetvoeten!

Jacob Cats schreef een aantal korte gedichtjes over klompen :

*“Wie zich vroeg op hout begeeft
weet zeker dat hij het langste leeft”.*

*“Kop koel en de voeten warm
maakt de rijkste dokters arm”.*

Je kunt er goed mee door de modder lopen, even afspoelen, schuren en ze zijn weer prachtig schoon. Vroeger moesten de kinderen elke zaterdagavond hun klompen schuren, zodat ze er zondag blinkend schoon uitzagen.

Waren je klompen helemaal kapot en versleten, dan kon je er altijd nog een bootje van maken.

Klompen zijn ook heel veilig. Er kunnen zware dingen op je voet vallen, zonder dat het pijn doet. Je ziet mensen in een fabriek of werkplaats dan ook wel op klompen lopen. In Nederland zijn er regels voor veiligheidsschoenen. Toen die werden ingevoerd stond hierin beschreven dat veilige schoenen stalen neuzen moeten hebben. Daarom mochten klompen toen niet meer worden gebruikt, (die zijn van hout!) terwijl ze al een paar honderd jaar door werkmensen worden gedragen. Gelukkig zijn de regels nu weer veranderd. Als je langs wegwerkzaamheden rijdt, moet je eens opletten. De mensen die achter de asfaltmachine op het hete nieuwe asfalt lopen hebben heel vaak klompen aan. En ook op het platteland lopen nog steeds veel mensen op klompen.

Hoe gaat het nu ?

Er zijn nu niet veel klompenmakers meer. Dat hoeft ook niet, het werk wordt nu door machines gedaan. Er worden toch nog steeds wilgen en populierenbomen afgeleverd bij de klompenmaker. Veel klompen worden nu verkocht aan toeristen. Soms heel mooi beschilderd. Je kunt zelfs via internet vanuit Amerika of Australië ‘real dutch wooden shoes’ bestellen. Dan worden ze per post bezorgd.

Weet je nu wat deze uitspraken betekenen ?

Nou breekt mijn klomp!
Met klompen op het ijs komen.
lets op (of met) je klompen aanvoelen..
Die komt van de klompenschool.

En als mensen hun klompen uit dezelfde boom hebben, dan zijn het dikke vrienden.

Wil je meer weten ?

Bezoek het Streekmuseum Crimpenerhof in Krimpen aan den IJssel
Kijk dan ook eens op www.klompen.com of www.klompenmuseum.nl
H.Noorlander Klompen Arnhem 1962
F.J.Weijts Met beide handen Hilversum 1984
'Krimpenerwaardig' een boekje van het Streekmuseum Crimpenerhof

Colofon

Tekst : Aart Westerduin

Illustraties :

Streekmuseum Crimpenerhof	nummers 1,4,9,12,16,18
Noorlander	nummers 2,8,11,13,14,17,21,23,24
Weijts	nummers 10,19,20,25
Jan Blom	nummer 3
Aart Westerduin	nummers 5,6,7,15,22,26

Redactie en samenvoeging illustraties en tekst : Johan Knoester

Uitgave : Erfgoedhuis Zuid-Holland